

Mivel a pedagógusképzés rendszere a felsorolt négy országban sok tekintetben eltérő módon szerveződik, ezért kutatásunkban a pedagógushallgatók egy lehatárolt, kisebb csoportját – az óvodapedagógus- és tanítóképzésben részt vevő hallgatókat – tekintettük célcsoportunknak, lévén, hogy a pedagógusképzésben ez a szint minden általunk vizsgált országban jól elkülönül a középfokú és felsőfokú oktatáson belül. A pedagógushallgatók kifejezést tanulmányainkban tehát ebben az értelemben használjuk, s ez nem vonatkozik a felső tagozatos tanárképzésben részt vevő hallgatói bázisra.

A 2014/15-ös tanévben a négy határon túli régióban 15 város összesen 23 intézményében működött magyar nyelvű középfokú vagy felsőfokú óvodapedagógus- és tanítóképzés, összesen 2429 pedagógushallgató (közülük 828 középiskolás diák, 1601 egyetemi hallgató) részvételével. A lekérdezés során, amelyre 2014 novembere és 2015 áprilisa között került sor, összesen 1880 kérdőívet sikerült kitöltetnünk, amely a teljes célcsoport 77%-át jelenti. A távolmaradásból fakadó 23%-nyi hiány ellenére, lekérdezésünket teljes körűnek tekintjük, mert minden intézménybe előzetes egyeztetés alapján személyesen látogattunk el (volt, ahová többször is).

Kutatásunkkal adatokat nyertünk arra nézve, hogy a kisebbségi magyar iskolarendszer oktatói rekrutációs bázisa milyen minőségi jellemzőkkel bír, kik lesznek a jövő kisebbségi pedagógusai. Ezen kívül a felmérés lehetőség ad arra, hogy a pedagógusképző intézmények számára is megfogalmazódjanak bizonyos intézmény specifikus ajánlások, amelyek a képzés célzott fejlesztéséről való gondolkodás alapjai lehetnek.

A *Kisebbségkutatás* folyóirat jelen lapszámában a kutatás regionális koordinátorai⁴ az adatközlők társadalmi-családi hátterét, pályaválasztással kapcsolatos motivációit, a szakma iránti elhivatottságukat, a képzésről és az azt biztosító intézményről alkotott véleményüket az egyes régiók szerint, négy külön tanulmányban elemezik. Az adatbázis azonban arra is lehetőséget ad, hogy adatainkat más szempontok szerint, illetve a régiók szerinti összehasonlításban is vizsgáljuk, amire a későbbiekben törekedni is fogunk.

⁴ A négy országot összefogó, konzorcialis kutatás regionális koordinátorai Márton János és Csata Zsombor (Erdély), Morvai Tünde (Szlovákia), Ágyas Réka (Vajdaság) és Ferenc Viktória (Kárpátalja) voltak.

Márton János

Kik, miért és hogyan? Tanító- és óvodapedagógus-képzés Erdélyben – ahogyan a résztvevők látják

Egy kérdőíves kutatás tapasztalatai

Magyar nyelvű tanító- és óvodapedagógus-képzés Erdélyben

A 2011-ben elfogadott oktatási törvénynek megfelelően Romániában a tanító- és óvodapedagógus-képzés két szinten, középfokon és felsőfokon szerveződik. A középfokú pedagógiai oktatás négy éves, a jogszabály ezt az ún. vokacionális (vagy hivatási) képzés részeként határozza meg¹. A felsőfokú tanító- és óvodapedagógus-képzés a bolognai rendszer keretében szerveződik, hároméves alapképzés és kétéves mesterképzés formájában. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk, érdemes megemlíteni, hogy a rendszerváltás utáni időszakban a pedagógusképzés vonatkozásában több jogszabály-módosításra is sor került, nagyfokú bizonytalanságot okozva mind a képzést szervező intézmények, mind a képzésben részt vevők körében. Ezek közül elsősorban a középfokú képzés többszöri „beszüntetését” és újraindítását emelnénk ki, ami a pedagógusképzés szerkezeti és tartalmi fejlődésére is kihatással volt.²

¹ Ez a pedagógusképzés mellett magában foglalja a katonai, teológiai, sport, művészeti szakirányokat is.

² A romániai pedagógusképzés helyzetének rendszerváltás utáni alakulásáról lásd bővebben: Fóris-Ferencz Rita: Kisebbségi oktatás Romániában felső középfokon. In: Mandel Kinga – Papp Z. Attila (szerk.): *Cammogás. Minőségkonceptiók a romániai magyar középfokú oktatásban*. Soros Oktatási Központ: Csíkszereda, 2007. 45–94, 55–56.; Barabási Tünde: Az erdélyi magyar tanítóképzés történetének főbb állomásai különös tekintettel a pedagógiai, pszichológiai jellegű tárgyakra, valamint a pedagógiai gyakorlatra. *Magiszter*, 2006. 1. 60–75. Letöltés helye: <http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2006/tavas/6.pdf>. Letöltés ideje: 2015.06.15; Szabó-Thalmeiner Noémi: Az erdélyi magyar tanár- és tanítóképzés összehasonlító vizsgálata. *Magiszter*, 2005. 2. 19–56. Letöltés helye: <http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2005/nyar/4.pdf>. Letöltés ideje: 2015.06.15.

A magyar nyelvű középfokú pedagógusképzésnek Erdélyben több mint egy évszázadra visszanyúló hagyománya van, és bár a kommunista diktatúra idején a magyarul oktató intézmények száma jelentősen lecsökkent, folyamatosan működött magyar nyelvű képzés. A rendszer-váltást követően a képző intézmények és a képzések száma ismét jelentősen megnövekedett, és a korábban csak középfokon működő képzés felsőfokú oktatással is kibővült. Jelenleg Erdélyben nyolc helyszínen zajlik magyar nyelvű tanítóképzés: a 2014/15-ös tanévben középfokon hat város egy-egy intézményében, felsőfokon szintén hat város nyolc intézményben. A helyszínek földrajzilag nagyjából lefedik a régiót (lásd az 1. ábrát), emellett az intézményi kereteket (fenntartó, intézmény tannyelve stb.) tekintve is változatos képet mutatnak: középfokon állami fenntartású, önálló magyar tannyelvű vagy vegyes tannyelvű középiskolák keretében, felsőfokon magyar vagy vegyes tannyelvű állami egyetemek (vagy azok kihelyezett tagozatai) és magánegyetemek keretében szerveződik a képzés (lásd erre vonatkozóan az 1. táblázatot).

1. ábra. Az erdélyi tanító- és óvodapedagógus képzés területi eloszlása

1. táblázat. A magyar nyelvű tanító- és óvodapedagógus képzést biztosító intézmények

Intézmény neve	Település	Oktatási szint	Intézmény tannyelve	Finanszírozás
Benedek Elek Pedagógiai Líceum	Székelyudvarhely	középfok	magyar	állami
Bethlen Gábor Kollégium	Nagyenyed	középfok	magyar	állami
Bod Péter Tanítóképző	Kézdivásárhely	középfok	magyar	állami
Gheorghe Șincai Pedagógiai Líceum	Zilah	középfok	vegyes	állami
Iosif Vulcan Főgimnázium	Nagyvárad	középfok	vegyes	állami
Mihai Eminescu Pedagógiai Líceum	Marosvásárhely	középfok	vegyes	állami
Babeș-Bolyai Tudományegyetem (BBTE)	Kolozsvár	felsőfok	vegyes	állami
BBTE kihelyezett tagozat	Kézdivásárhely	felsőfok	magyar	állami
BBTE kihelyezett tagozat	Marosvásárhely	felsőfok	vegyes	állami
BBTE kihelyezett tagozat	Szatmárnémeti	felsőfok	vegyes	állami
BBTE kihelyezett tagozat	Székelyudvarhely	felsőfok	magyar	állami
Marosvásárhelyi Kántor-tanítóképző Főiskola	Marosvásárhely	felsőfok	magyar	magán
Nagyvárad Egyetem	Nagyvárad	felsőfok	vegyes	állami
Partiumi Keresztény Egyetem	Nagyvárad	felsőfok	magyar	magán

Az intézmények többségében az óvodai és elemi oktatás pedagógiája megnevezéssel, egyszerűbben óvó- és tanítóképző szakon működik a képzés. Ez alól két középfokú intézmény jelent kivételt, ahol az említett szak mellett néhány osztály más pedagógiai profillal működik: a kézdivásárhelyi Bod Péter Tanítóképző (négyből) egyik osztályában gyermek- és csecsemőgondozó szakon, a marosvásárhelyi Mihai Eminescu Pedagógiai Líceum (hétből) három osztályában pedig iskolán kívüli oktatás pedagógiája szakon zajlik a képzés.

A felsorolt 14 intézményben a 2014/15-ös tanévben több mint 1400 diák és hallgató vett részt magyar nyelvű tanító- és óvodapedagógus-képzésben. Ők összesen 63 osztályban/csoportban tanultak, három vagy négy évfolyamon, a képzés típusától, szintjétől függően. A hat erdélyi tanítóképző középiskolában összesen 24 magyar tannyelvű pedagógiai osztály működött, több mint 600 diákkal. Ez minden intézményben általában évfolyamonként egy-egy osztály jelent, kivéve a zilahi Gheorghe Șincai Elméleti Líceumot, ahol eléggé sajátos módon csak négyszerente indul magyar tanítóképző osztály (a legutóbbi tanévben itt egyetlen kilencedik osztály működött), valamint a marosvásárhelyi Mihai Eminescu Pedagógiai Líceumot, ahol egy-egy évfolyamon párhuzamos osztályok is vannak. A nyolc felsőoktatási intézményben összesen 39 magyar nyelvű csoportban zajlott az képzés közel 850 hallgatóval, intézményenként legalább három csoportban (minden évfolyamon egy-egy csoport, a távoktatásos képzést is biztosító intézményekben általában ennek kétszerese), kivéve a Nagyvárad Egyetemet, ahol mindössze két évfolyamon volt oktatás. A BBTE kolozsvári tagozatán két éves mesterképzés is működik, az elmúlt tanévben összesen 25 hallgatóval, két csoportban (a képzésben részt vevő diákok és hallgatók számát lásd a 2. és 3. táblázatban.)

2. táblázat. A középfokú képzésben magyar nyelven tanuló diákok száma a 2014/15-ös tanévben

Intézmény neve	Osztályok száma	Diákok száma
Benedek Elek Pedagógiai Líceum, Székelyudvarhely	4	116
Bethlen Gábor Kollégium, Nagyenyed	4	92
Bod Péter Tanítóképző, Kézdivásárhely	4	115
Gheorghe Șincai Pedagógiai Líceum, Zilah	1	24
Iosif Vulcan Főgimnázium, Nagyvárad	4	77
Mihai Eminescu Pedagógiai Líceum, Marosvásárhely	7	190
ÖSSZESEN	24	614

3. táblázat. A felsőfokú képzésben magyar nyelven tanuló hallgatók száma a 2014/15-ös tanévben

Intézmény neve	Nappali		Távoktatás/levelező	
	Csoportok száma	Hallgatók száma	Csoportok száma	Hallgatók száma
Babeș-Bolyai Tudományegyetem (BBTE), Kolozsvár	5*	137**	3	66
BBTE kézdivásárhelyi kihelyezett tagozat	3	46	–	–
BBTE marosvásárhelyi kihelyezett tagozat	3	107	–	–
BBTE szatmárnémeti kihelyezett tagozat	3	50	3	31
BBTE székelyudvarhelyi kihelyezett tagozat	3	125	3	86
Marosvásárhelyi Kántor-tanítóképző Főiskola	4***	43	4	50
Nagyvárad Egyetem	2	30	–	–
Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad	3	74	–	–
ÖSSZESEN	26	612	13	233

* Ebből három csoport alapképzés, kettő mesterképzés keretében működik.

** Ebből 112 hallgató alapképzésben, 25 hallgató mesterképzésben vesz részt.

*** A nappali képzés negyedik évfolyama tulajdonképpen egyfajta szakdolgozat-előkészítő évként működik.

A romániai tanító- és óvodapedagógus képzésben végzett hallgatók az óvodai és elemi oktatásban helyezkedhetnek el pedagógusként. Az Oktatási Minisztérium adatai szerint a magyar nyelven oktató tanítók és óvodapedagógusok száma a 2014/15-ös tanévben közel 6000 fő volt: közülük 2360 pedagógus óvodai szinten, 3600 pedagógus elemi iskolai szinten dolgozott. Az óvodapedagógusok közül 2315-en rendelkeztek szakirányú végzettséggel (ez 98,1%-os arányt jelent), 45-en szakképzetlenek voltak, az elemi iskolai pedagógusok közül 3528-an szakképzettek (ez 98%), 72-en pedig szakképzetlenek voltak. Óvodai szinten ez összesen 1801 magyar tannyelvű csoportot jelentett, elemi iskolai szinten

pedig 3047 magyar tannyelvű osztályt.³ A rendszerben dolgozó pedagógusok számát és azok szakképzettségi szintjét, valamint az óvodai csoportok és elemi osztályok számának csökkenő trendjét figyelembe véve, az elmúlt tanévben tanító- és óvodapedagógus-képzésben részt vevők száma határozottan magasnak tűnik, egyértelműen túlképzés van, és a pedagógusi állások elfoglalására évente megrendezett vizsgákon is viszonylag magas a túljelentkezés. A túlképzés mértékét nehéz pontosan megbecsülni, részben a romániai magyar oktatási hálózat kiterjedt volta miatt is, ami nem csak az intézmények számában mutatkozik meg, hanem az eltérő környezetben működő intézmények igényeinek eltérő voltában is. Így fordulhat elő, hogy míg egyes megyékben és térségekben túlkínálat van a szakképzett tanítók és óvodapedagógusok számát illetően, más térségekben pedagógushiánnyal küzd a magyar oktatás, és szakképzetlen pedagógusok is oktatnak.⁴ Emellett a túlképzésre vonatkozó becsléseket az is nehezíti, hogy a felsőfokú képzésben részt vevő hallgatók egy része – főként a távoktatásban és levelező tagozatokon tanulók – gyakorló pedagógus, akiknek többsége rendelkezik már középfokú pedagógusi diplomával, és már része az oktatási rendszernek, másrészt pedig nem elhanyagolható az oktatói pályára jellemző ideiglenes vagy végleges lemorzsolódás sem, így folyamatosan vannak megüresedő helyettesi vagy címzetes állások.

³ Ez a két évvel korábbi, 2012/13-as tanévhez képest visszaesést jelent: a magyar tannyelvű óvodai csoportok száma 3,9 százalékkal, a magyar elemi osztályok száma pedig 2,6 százalékkal csökkent két év alatt.

⁴ A túljelentkezés elsősorban a városi, jobb nevű intézményekben meghirdetett pedagógusi állások esetében jellemző, ezzel szemben az elszigeteltebb kistelepülések gyakran összevont osztályai esetében nyilván alacsonyabb az érdeklődés, különösen a szórványban.

Pedagógushallgatók⁵ pályaeorientációs vizsgálata

1. Az erdélyi kutatás keretei

Az MTA Domus Határon Túli Magyar Ösztöndíjprogram és a BGA Zrt. által finanszírozott, négy régióra kiterjedő kérdőíves kutatásban a 2014/15-ös tanévben tanító- és óvodapedagógus-képzésben részt vevő diákok és hallgatók képzéssel, pedagógusi pályával kapcsolatos véleményét vizsgáltuk. Kutatásunkban a középiskolai és egyetemi alapképzésben részt vevő diákok és egyetemi hallgatók teljes körű lekérdezésre törekedtünk. Erdélyben a célcsoportot összesen 614 középiskolás diák és 820 egyetemi hallgató, azaz összesen 1434 személy jelentette.

A kérdőíves felmérés 2014. november – 2015. április között zajlott. Ebben az időszakban sikerült eljutnunk a korábban már említett 14 oktatási intézmény mindegyikébe, és az érintett 61 osztályban/csoportban papíralapú, önkitöltős kérdőíveket kitöltetnünk a lekérdezés időpontjában jelen levő diákokkal/hallgatókkal.⁶ Erdélyben összesen 1150 kérdőívet sikerült kitöltetnünk,⁷ ami a teljes mintánk mintegy 80%-át jelenti. A legmagasabb lekérdezési arányt a középiskolákban sikerült elérni, ahol minden intézményben a diákok több mint 90%-a kitöltötte a kérdőívet. A felsőfokú intézményekben ennél alacsonyabb volt a lekérdezési arány: a legalacsonyabb a BBTE kolozsvári tagozatán (64,6%), a legmagasabb a BBTE szatmárnémeti kihelyezett tagozatán (85,7%).

⁵ A tanulmányban a pedagógushallgatók kifejezést a tanító- és óvodapedagógus-képzésben részt vevő középiskolás diákok és egyetemi hallgatók együttes megnevezésére használjuk, és nem soroljuk ide a tanárképzés egyéb formáiban és szakterületein részt vevő hallgatókat. Amikor ettől eltérő módon használjuk a kifejezést, ott ezt külön pontosítjuk.

⁶ Mivel a lekérdezés általában tanórák alatt, a pedagógusokkal/intézményvezetőkkel előzetes egyeztetés alapján történt, azokat a diákokat és hallgatókat, akik az adott napon vagy az adott tanóróról hiányoztak, nem volt alkalmunk lekérdezni.

⁷ Ebből 570 kérdőívet középiskolás diákokkal, 580 kérdőívet egyetemi hallgatókkal.

4. táblázat. A kérdőíves felmérés során kitöltött kérdőívek száma, intézmények szerinti bontásban

Intézmény	Kitöltött kérdőívek száma	Célcsoport létszáma	Kitöltési arány
Benedek Elek Tanítóképző Líceum, Székelyudvarhely	106	116	91,4
Bethlen Gábor Kollégium, Nagyenyed	85	92	92,4
Bod Péter Tanítóképző, Kézdivásárhely	104	115	92,1
Gheorghe Șincai Elméleti Líceum, Zilah	23	24	95,8
Iosif Vulcan Főgimnázium, Nagyvárad	72	77	93,5
Mihai Eminescu Pedagógiai Líceum, Marosvásárhely	180	190	94,7
BBTE – Kolozsvár	115	178	64,6
BBTE – Kézdivásárhelyi Kihelyezett Tagozat	30	46	65,2
BBTE – Szatmárnémeti Kihelyezett Tagozat	67	81	85,7
BBTE – Székelyudvarhelyi Kihelyezett Tagozat	137	211	64,9
Marosvásárhelyi Kántor-tanítóképző Főiskola	66	93	70,1
Nagyvárad Egyetem	20	30	66,7
Partiumi Keresztény Egyetem /PKE/, Nagyvárad	62	74	83,8
ÖSSZESEN	1150	1434	80,2

2. A vizsgálat eredményei

A kérdőíves felmérés során a kutatási tervben megfogalmazott öt nagyobb téma, kérdéskör mentén vizsgáltuk a pedagógusképzés résztvevőinek véleményét, hallgatói preferenciáit, jövőterveit. Az adatfeldvétel során kitöltött 1150 kérdőív válaszait összesítve, tanulmányunkban ebből négy kérdéskörre térünk ki⁸:

⁸ Jelen keretek között nem foglalkozunk a pedagógushallgatók tanulmányi eredményeire vonatkozó kérdéskörrel.

- Milyen társadalmi rétegből kerülnek ki a jövő erdélyi magyar pedagógusai?
- Milyen motivációból választották ezt a szakot?
- Mennyire elégedettek a képzés színvonalával?
- Céljuk-e a pedagógusként elhelyezkedni, milyen egyéni és szakmai jövőtervekkel rendelkeznek?

Jelen tanulmány keretei között nincs módunk egy átfogó, részletekbe menő elemzésre. Ezért a vizsgált alapkérdéseket elsősorban a teljes lekérdezett mintára vonatkozóan igyekszünk megválaszolni, az egyedüli háttérváltozó, ami alapján megpróbáljuk ezeket árnyalni, a képzés szintje, vagyis, hogy a megkérdezett hallgatók középfokú vagy felsőfokú képzés keretében végzik tanulmányaikat.

a) Társadalmi-családi háttér

A pedagógustársadalomra vonatkozó kutatások eredményei és egyéb adatok alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a pedagógusi szakma elnőiesedett. Ez a világszintű jelenség a kelet-közép-európai országokban még hangsúlyosabban jelentkezik, meghaladja a fejlettebb nyugati országokra jellemző arányokat. Az OECD 2014-es oktatási jelentéséből is kitűnik, hogy 2012-ben Magyarországon az óvodai oktatásban tanító pedagógusok 100%-a, az elemi iskolai pedagógusok 96%-a volt nő. Ezek az adatok hasonlóak a többi kelet-közép-európai ország esetében is (Csehországban 100 és 97%, Szlovákiában 100 és 89%, Lengyelországban 98 és 85%), míg az OECD-országok átlaga ennél valamivel alacsonyabb, 97 és 82%, az EU-átlag pedig 96 és 86%.⁹ Románia nem szerepel a jelentésben, viszont a romániai Nemzeti Statisztikai Intézet 2012-re vonatkozó adatai hasonló arányokról tanúskodnak: a romániai óvodapedagógusok 99,7%-a volt nő, az elemi oktatásban tanító pedagógusoknak pedig a 88,1%-a.¹⁰ Kutatásunk a romániai magyar pedagógushallgatók vonatkozásában is visszaigazolja ezt a tendenciát: válaszadóink 96,4%-a nőnemű volt. A fennmaradó 3,6%

⁹ OECD: *Education at a Glance 2014*: OECD indicators. OECD Publication, 2014. 495. Letöltés helye: <http://www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf>, letöltés ideje: 2015.06.26

¹⁰ Forrás: A *Nemzeti Statisztikai Intézet Tempo adatbázisa*. (Az oktatószemélyzet eloszlása oktatási szintek, nemek, makrorégiók, fejlesztési régiók és megyék szerint.)

összesen 41 férfi hallgatót jelent, ami alapján elmondható – figyelembe véve a kérdőívvezés során lekérdezett iskolai osztályok és egyetemi csoportok számát –, hogy osztályonként átlagosan kevesebb mint egy férfi vesz részt a képzésben ezen a szakon.

A pedagógushallgatók családi hátterére vonatkozóan két dolgot vizsgáltunk: a szülők iskolai végzettségét és foglalkozását. Előbbi kapcsán kijelenthető, hogy a hallgatóknak több mint 80%-a elsőgenerációs értelmiséginek számít majd tanulmányai elvégzését követően, hiszen kevesebb mint 20% azok aránya, akiknek legalább egyik szülője rendelkezik felsőfokú diplomával. A homogén értelmiségi családból származók aránya 8,8%.¹¹ E téren szignifikáns különbség van a középiskolás diákok és a felsőfokú hallgatók között, előbbiek körében lényegesen magasabb a homogén értelmiségi családból származók aránya (11% szemben a 6,4%-kal). Mindkét csoport esetében egyébként az anyák végzettsége a magasabb (lásd az 5. táblázatot).

5. táblázat. A szülők iskolai végzettsége – a képzés szintje szerinti bontásban (%)

	Egyetemi hallgatók		Középiskolás diákok		Egyetemi hallgatók	Középisk. diákok
	Apa	Anya	Apa	Anya		
8 általános vagy kevesebb	5,3	6,5	4,8	7,3	42,3	47,9
szakmunkásképző (szakiskola)	24,2	17,8	20,7	10,8	felsőf.: 12,4	felsőf.: 16,6
szakközépiskola (szaklíceum)	28,2	20,6	26,6	19,8	APA	APA
liceum (érettségi)	29,9	41,3	31,3	38,4	55,1	62
főiskola	3,0	4,4	5,7	6,5	felsőf.: 13,8	felsőf.: 23,6
egyetem	8,9	8,7	10,2	15,9	ANYA	ANYA
tudományos fokozat (PhD)	0,5	0,7	0,7	1,2		
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0		

¹¹ Azt tekintettük homogén értelmiségi családnak, ahol mindkét szülőnek felsőfokú végzettsége van.

A szülők foglalkozása kapcsán a fő szempont, amit vizsgáltunk, a pedagógusszakma áthagyományozódásának mértéke. A kapott válaszok alapján erről alig beszélhetünk: a hallgatók között 10% alatt van azok aránya, akiknek legalább az egyik szülője pedagógusként dolgozik. A homogén pedagóguscsaládból származó hallgatók aránya még ennél is alacsonyabb: az egyetemista válaszadók körében 1,8%, a középiskolások körében pedig nulla százalék – utóbbiak között tehát nincs olyan diák, akinek mindkét szülője pedagógusként dolgozna –, a teljes minta esetében 0,8%. Ennek tükrében tehát szakma-áthagyományozásról túlzás lenne beszélni, az erdélyi magyar óvónő- és tanítóképzésben részt vevő hallgatók számottevő többsége elsőgenerációs pedagógusnak fog számítani, amennyiben a diploma megszerzése után a pedagógusi pályán helyezkedik el, illetve számít jelenleg is, amennyiben már pedagógusként dolgozik.

Feltehető a kérdés, hogy honnan származnak a tanító- és óvodapedagógus-képzésben részt vevő diákok és hallgatók, és milyen mobilitási útvonalak jellemzik őket az intézményválasztás tekintetében. A hallgatók közel kétharmada székelyföldi, tehát Hargita, Kovászna vagy Maros megyében él,¹² több mint egyötödük pedig a Partiumban – tehát elsősorban a magyarok által többségben lakott régiókban. Legkevesebben – az erdélyi régiók közül – a bánságiak vannak, továbbá hasonlóan alacsony azok aránya is, akik moldvai vagy magyarországi lakhelyet jelöltek meg.

A lakhely és a képzés helyszíne között szignifikáns összefüggés van: a legtöbben lakhelyükhöz közeli intézményt választanak, így pl. a székelyföldi diákok és hallgatók több mint 95%-a székelyföldi intézményben tanul. A közép-erdélyi és partiumi hallgatók esetében ez az arány 90% felett van, a dél-erdélyi hallgatók esetében pedig megközelíti a 90%-ot. Megfordítva a kérdést, intézmények működési helyszíne sze-

¹² A lakhelyre vonatkozó válaszok régiók szerint csoportosításakor hét régiót azonosítottunk be a következő hozzájuk tartozó megyékkel: 1 – Székelyföld (Hargita, Kovászna és Maros megye); 2 – Partium (Arad, Bihar, Máramaros, Szatmár és Szilágy megye); 3 – Közép-Erdély (Beszterce-Naszód és Kolozs megye); 4 – Dél-Erdély (Brassó, Fehér, Hunyad és Szeben megye); 5 – Bánság (Krassó-Szörény és Temes megye); 6 – Moldva, 7 – Magyarország.

rint vizsgálva a szakválasztást: a székelyföldi és a partiumi intézmények hallgatói szinte kizárólag az adott régióból kerülnek ki, míg a közép-erdélyi régióban működő intézmények esetében (ami tulajdonképpen a kolozsvári BBTE-t jelenti), jóval szélesebb körű a hallgatók lakhely szerinti eloszlása, mintegy háromötödük lakik a közép-erdélyi régióban, fennmaradó 40%-uk pedig székelyföldi, partiumi vagy dél-erdélyi, ami Kolozsvár egyetemi központi szerepéből adódóan korántsem meglepő.

6. táblázat. Az intézmény helyszíne és a lakhely közötti összefüggések – összesített adatok (gyakoriság)

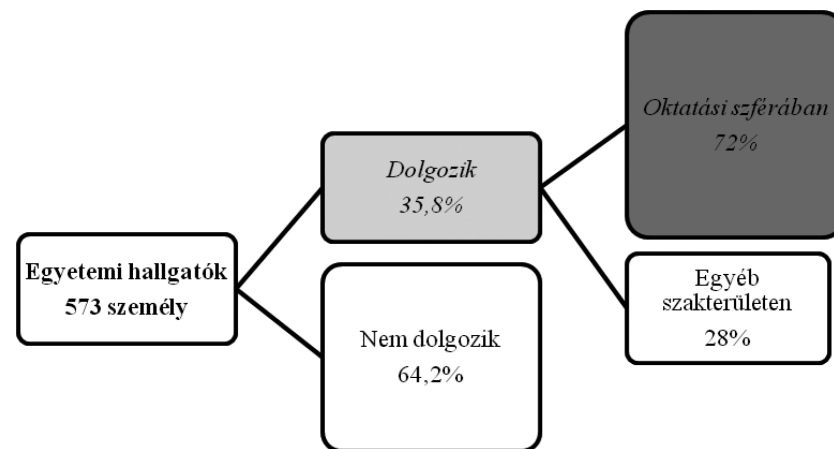
Lakhely	Képzés helyszíne				
	Székelyföld	Partium	Közép-Erdély	Dél-Erdély	ÖSSZESEN
Székelyföld	698	1	20	9	728
Partium	0	240	12	0	259
Közép-Erdély	0	0	69	5	74
Dél-Erdély	3	0	6	69	78
Bánság	1	0	0	0	1
Moldva	1	0	0	2	3
Magyarország	2	2	0	0	4
ÖSSZESEN	705	243	114	85	1147

A felsőfokú képzésben részt vevő hallgatók körében beazonosítható egy külön csoport: az ún. nem szokványos vagy nem tipikus hallgatók.¹³ Ők azok, akik mind korosztályi összetételük, mind előképzettségük alapján eltérnek a szokványos hallgatói csoportoktól. A mintánk esetében ezt legkönnyebben azokon keresztül ragadhatjuk meg, akik második diplomájukat szerzik, esetleg tanulmányaik mellett már dolgoznak – akár már pedagógusként –, és életkorukat tekintve is idősebbek, mint a szokványosnak tekintett hallgatók. A kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók körében a felsőfokú diplomával rendelkezők aránya

¹³ A kifejezés kapcsán lásd a következő tanulmányt: Szemerszki Marianna: Hallgatók a tömegesedési időszakában. *Educatio*, 2006. 4. 736–752., 737. A romániai magyar pedagógusképzésben részt vevő nem szokványos hallgatók vonatkozásában pedig a következő tanulmányt: Stark Gabriella: Nem szokványos hallgatók a tanító- és óvónőképzésben. *Pedacta*, 2011. 1-2. 75–84, 75–76.

10,9%, a munkahellyel rendelkezőké pedig ennek több mint háromszorososa, azaz 35,8%. Utóbbiak körében a 70%-ot is meghaladja azok aránya, akik pedagógusként vagy az oktatáshoz valamilyen formában kötődő szakterületen (pl. logopédusként, kollégiumi nevelőként, óvodai dadaként stb.) dolgoznak (lásd erre vonatkozóan a 2. ábrát).

2. ábra. Nem tipikus hallgatók a felsőfokú képzésben

A nem tipikus hallgatók viszonylag magas számára az egyetemi hallgatók életkorából is következtethetünk. A szakirodalom általában a 20–24 éves korosztályba tartozókat tartja tipikus hallgatóknak, ezzel szemben a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók átlagéletkora 25,8 év, mintegy 30 százalékuk 24 évnél idősebb, 25–57 (!) év közötti. Utóbbiak mintegy háromnegyede egyébként távoktatásban vesz részt.

b) A szakválasztás motivációi

A képzés bemeneti motivációit egy 19 állítást tartalmazó kérdésblokkal vizsgáltuk, amelyekkel kapcsolatosan a pedagógushallgatók négyfokú skálán fejezhették ki az egyetértésüket vagy egyet nem értésüket. A kapott válaszokat alapján mind a középiskolás diákok, mint az egyetemi hallgatók körében tetten érhető egyfajta tudatosság a szakválasztást illetően. Erre utal egyrészt az, hogy a szakválasztást

leginkább befolyásoló tényező az érdeklődési körnek megfelelő diploma megszerzésének a szándéka, másrészt pedig közvetett módon az is, hogy a kényszerválasztásra („máshová nem vettek fel”) vagy a véletlenszerű választásra („csak diplomát akartam szerezni, mindegy milyen szakon”; „nem tudtam mit akarok pontosan, gondolkodási időt akartam nyerni”) utaló tényezők egyértelműen nem játszottak szerepet a szakválasztásban. A gyakoribb tényezők között tetten érhető még egy intézményi vonatkozású és egy szimbolikus indíttatású motivációs háttér is: előbbire a választott intézmény megítélésének és az ott tanító pedagógusoknak a szakválasztást befolyásoló szerepe,¹⁴ utóbbira a képzés tannyelvének (magyar) és identitás-megerősítő szerepének fontossága utal. A képzés biztosította lehetőségek kihasználásából fakadó indíttatás (román nyelv elsajátítása, város biztosította lehetőségek, egyetemista/iskolai élet), az anyagi (ösztöndíj, képzés ára) és kényelmi tényezők (lakóhelytől való távolság), valamint a családi minta a hallgatók szerint kevésbé játszott szerepet a szakválasztásban (lásd az 3. ábrát).

Jelentős különbségek nincsenek a középiskolás diákok és az egyetemi hallgatók szakválasztási motivációit illetően. Jóllehet néhány tényező esetében szignifikáns különbségek érhetők tetten a két csoport válaszai között, igazából mindkét esetben a fent említett *szakterület-presztízs-identitás dimenzióba* tartozó tényezők befolyásolják leginkább a szakválasztást, legfeljebb az egyes tényezők fontossági sorrendjét illetően vannak eltérések.

Az intézmény kiválasztása általában egyéni döntés alapján történik, a hallgatók közel kétharmada saját maga döntött, 37,3%-uk pedig a szüleit is bevonta a döntésbe. A tanárok és a barátok befolyásoló szerepe alacsony, a válaszadók kevesebb mint egytizede esetében játszott szerepet, más személyek (leginkább a partner/házastárs, vagy családtagok és rokonok) befolyása pedig még ennél is elhanyagolhatóbb. Szignifikáns különbség van a képzés szintje és az

¹⁴ Ez a korábbi, alsóbb szinteken történő intézményválasztásra vonatkozó kutatások eredményeit is visszaigazolja: Bodó Barna – Márton János: Magyar iskolaválasztás Erdélyben. *Kisebbségkutatás*. 2012. 3. 418–472, itt: 431–434.

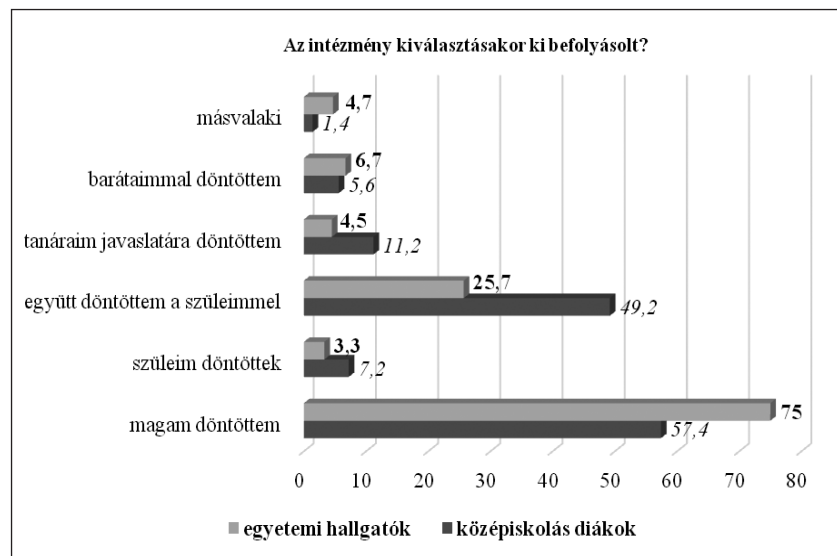
3. ábra. A képzés bemeneti motivációi – összesített adatok (átlag)*

* Négyfokú skálán kapott válaszok, ahol: 1 = teljes mértékben; 2 = inkább igen; 3 = inkább nem; 4 = egyáltalán nem

intézményválasztásra hatással levő személyek befolyásának mértéke között: értelemszerűen az egyetemi képzésben részt vevők körében jóval magasabb az önálló döntést hozók aránya, mint a középiskolások körében, utóbbiak esetében elsősorban a szülőknek az iskolaválasztásra gyakorolt hatása jelentős, de hangsúlyosan jelen van a tanárok befolyásoló szerepe is.

4. ábra. Az intézményválasztást befolyásoló személyek – a képzés szintje szerinti bontásban (% , több lehetséges válasz)

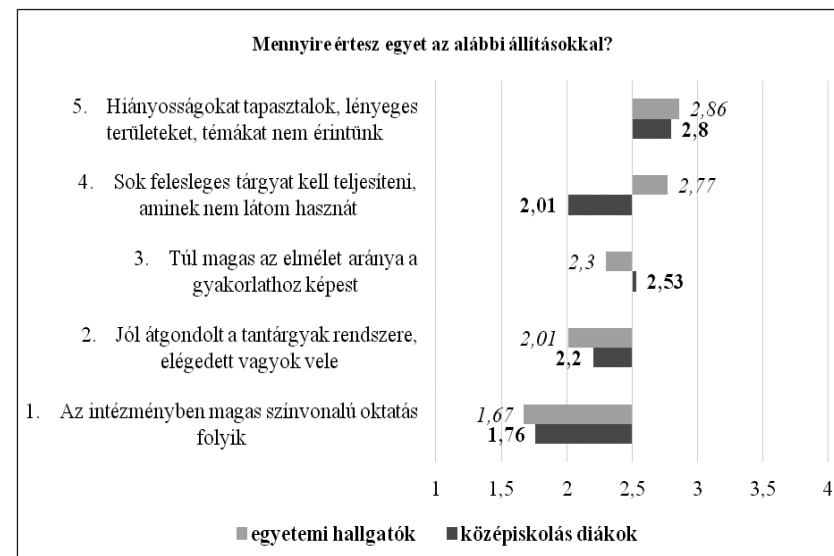

c) A képzés megítélése

A képzés színvonalának megítélését egyrészt a hallgatóknak a képzésre, másrészt a képzést biztosító intézményekre vonatkozó véleményével próbáltuk mérni, emellett arra is kíváncsiak voltunk, hogy bizonyos képességek és pedagógusi kvalitások mennyire fejlődtek bennük a képzés során, hiszen adott esetben ezek is jól jellemezhetik a képzés szervezési és tartalmi erősségeit és hiányosságait.

Magával a képzéssel kapcsolatosan megfogalmaztunk öt állítást a kérdőívben, arra kérve a hallgatókat, hogy jelöljék meg, mennyire értenek egyet ezekkel. A válaszokból kapott eredmények átlagait vizsgálva, megállapítható, hogy a képzés színvonalát illetően viszonylag nagy az egyetértés a hallgatók között, többnyire úgy gondolják, hogy abban az intézményben, ahol ők tanulnak, magas színvonalú oktatás folyik, a tantárgyak rendszere jól átgondolt, különösebb hiányosságok pedig nem tapasztalhatók a tanterv tartalmát illetően. E téren a középiskolás diákok és az egyetemi hallgatók véleménye között nincs lényeges eltérés.

5. ábra. A képzéssel kapcsolatos vélemények – a képzés szintje szerinti bontásban (átlagok)

* Négyfokú skálán kapott válaszok, ahol: 1 = teljes mértékben; 2 = inkább igen; 3 = inkább nem; 4 = egyáltalán nem

Két dologban azonban szignifikáns a különbség a középiskolások és egyetemisták véleménye között, sőt a kapott válaszokból számolt átlagértékek előjele is eltér, ami ellentétes álláspontot jelez. Egyfelől a középiskolások úgy gondolják, hogy sok felesleges tárgyat kell teljesíteniük a képzés során, míg erről az egyetemi hallgatók másképp gondolkodnak. Másfelől a képzés elméleti és gyakorlati oldalának egymáshoz viszonyított arányát tekintve is eltér a két csoport véleménye: az egyetemi hallgatók úgy ítélik meg, hogy túl magas az elmélet aránya a gyakorlathoz képest, a középiskolás diákok viszont ezt nem így látják.

A romániai pedagógusképzésre vonatkozó kutatásoknak egy visszatérő kérdése az elmélet-gyakorlat aránya a képzés keretén belül. Stark Gabriella egy 2010-es kutatásából az derül ki, hogy a hallgatók mind az óralátogatásra, mind a próbatanításokra szánt időt keveslik, és azt gondolják, hogy az egyetemi gyakorlatra biztosított idő nem teszi lehetővé számukra, hogy megfelelően felkészüljenek a tanításra,

és a későbbiekben megállják helyüket a munkaerőpiacon.¹⁵ Hasonlóképpen, Szabó–Thalmeiner Noémi kutatása szerint is a felsőfokú képzés inkább a pedagógiai-pszichológiai jellegű elméleti tárgyakra helyezi a hangsúlyt, szemben a tanítóképző líceumi oktatással, ahol a gyakorlati képzés kap nagyobb figyelmet.¹⁶ Barabási Tünde romániai és magyarországi oktatók, hallgatók és gyakorlatvezetők körében végzett empirikus (dokumentumelemzésre és kérdőívekre) alapuló vizsgálata során szintén arra a következtetésre jutott, hogy „a romániai magyar tanítóképzés még erőteljesen elméletigényes, amit az integrált szemléletmód érvényesítésének igényével szükséges gyakorlatorientáltabbá tenni.”¹⁷

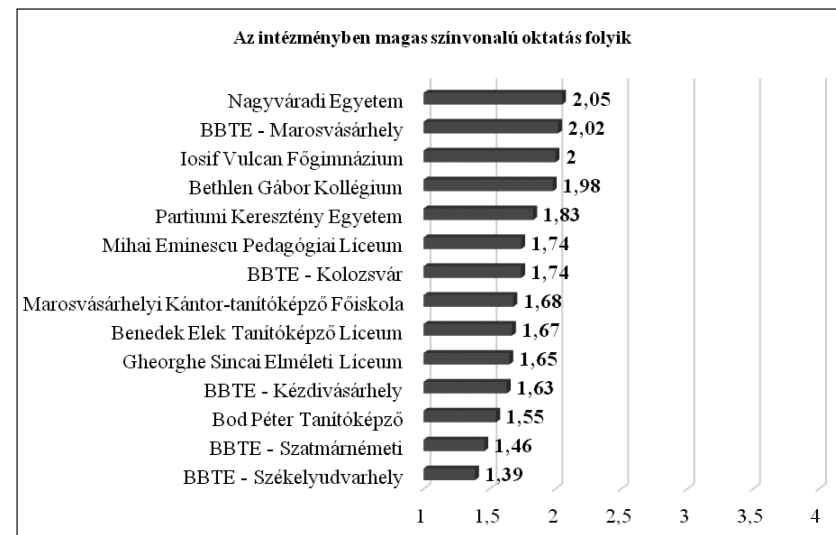
A képzésre vonatkozó kérdésblokkból kiragadva az intézményekben zajló képzés színvonalára vonatkozó kérdést, és ezt a kutatásba bevont intézmények szerint vizsgálva, megállapítható, hogy saját diákjaik/hallgatóik megítélése szerint a legmagasabb színvonalú oktatást középfokon a kézdivásárhelyi, zilahi és székelyudvarhelyi tanítóképző líceumok, felsőfokon pedig a BBTE székelyudvarhelyi, szatmárnémeti és kézdivásárhelyi kihelyezett tagozatai nyújtják. A lista végén (de a skála 2,5-ös középértékétől alacsonyabb átlagértékkel – vagyis még inkább pozitív megítéléssel) a középiskolák között a nagyváradi Iosif Vulcan Főgimnázium, az egyetemek között pedig a Nagyváradi Egyetem található. Ez természetesen egy szubjektív, de mégsem elhanyagolható rangsora a képző intézményeknek.

¹⁵ Stark Gabriella Mária: Pedagógiai gyakorlat és elmélet viszonya az egyetemi szintű tanító- és óvóképzésben. In: Székely Tünde (szerk.): *XI. RODOSZ konferenciakötet*. RODOSZ: Kolozsvár, 2010. 391–407, 399.

¹⁶ Szabó–Thalmeiner Noémi: *Metszet. Az erdélyi magyar állami óvó- tanítóképzés húsz éve egy vizsgálat tükrében*. Státus Kiadó: Csíkszereda, 2009. 62.

¹⁷ Barabási Tünde: Elméletigényesség, gyakorlatorientáció vagy integráció? *Magiszter*, 2007. 2. 48–58. Letöltés helye: <http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2007/nyar/06.pdf>, letöltés ideje: 2015.06.15.

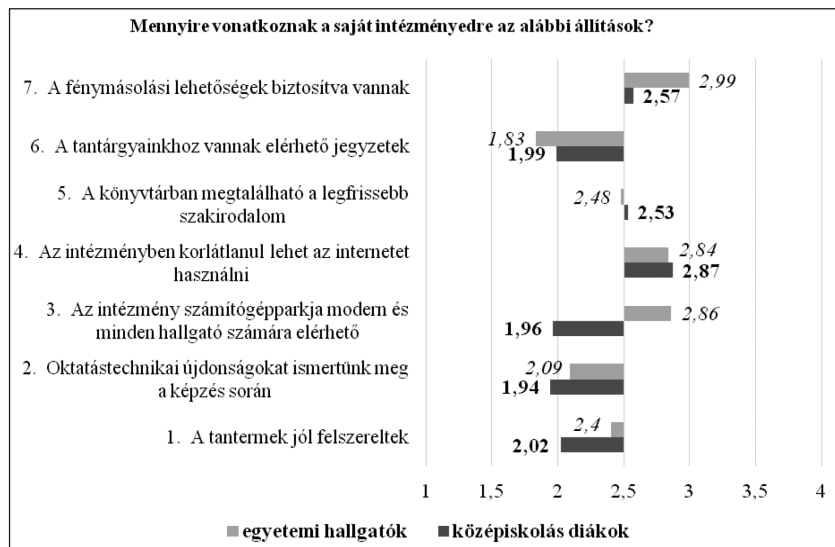
6. ábra. Az intézményekben zajló oktatás színvonala a saját hallgatók véleménye szerint – összesített adatok (átlagok)*

* Négyfokú skálán kapott válaszok, ahol: 1 = teljes mértékben; 2 = inkább igen; 3 = inkább nem; 4 = egyáltalán nem

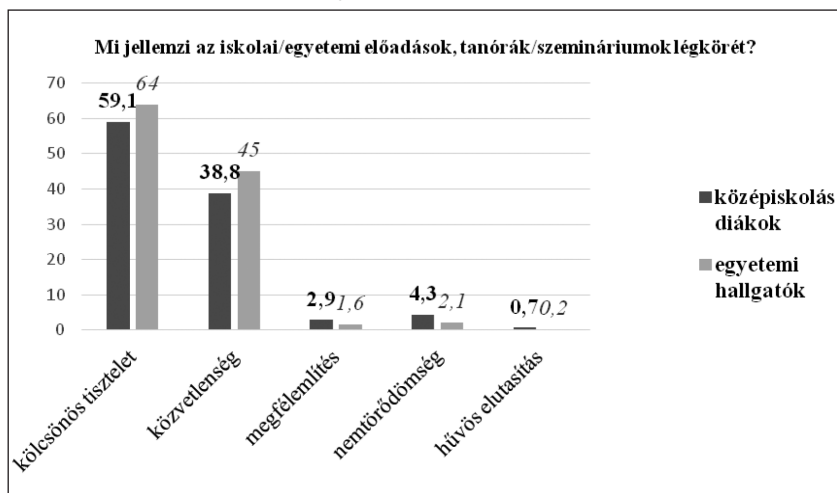
Az intézmények megítélését további, az előbbinél konkrétabb szempontok mentén is vizsgáltuk. Az elsősorban infrastruktúrára, felszereltségre és oktatási segédanyagokra vonatkozó tényezők kapcsán csupán kis eltérések tapasztalhatók a középiskolás diákok és egyetemi hallgatók válaszai között. Viszonylag nagy az egyetértés a tantárgyakhoz elérhető jegyzetek meglétét, a tantermek felszereltségét és az oktatástechnikai újdonságok megismerését illetően is, e téren mondhatni jól állnak a vizsgált intézmények. A legfrissebb szakirodalomnak az intézményi könyvtárakban való megléte már nem sorolható az intézmények erősségei közé, ha pedig az intézményi korlátlan internethasználatot és a fénymásolási lehetőségeket nézzük, akkor kimondottan negatív hallgatói véleményekkel szembesülünk. Az egyedüli kérdés, amiben igen jelentős véleménykülönbség van a középiskolás diákok és az egyetemi hallgatók között, az az intézmény számítógépparkjára és annak elérhetőségére vonatkozik: míg a középiskolások szerint ezen a téren jól állnak az intézmények, az egyetemi hallgatók véleményéből ennek az ellenkezője derül ki.

7. ábra. Az intézménnyel kapcsolatos vélemények – a képzés szintje szerinti bontásban (átlagok)*

* Négyfokú skálán kapott válaszok, ahol: 1 = teljes mértékben; 2 = inkább igen; 3 = inkább nem; 4 = egyáltalán nem

8. ábra. Az iskolai/egyetemi előadások légkörének jellemzői – a képzés szintje szerinti bontásban (% , több lehetséges válasz)

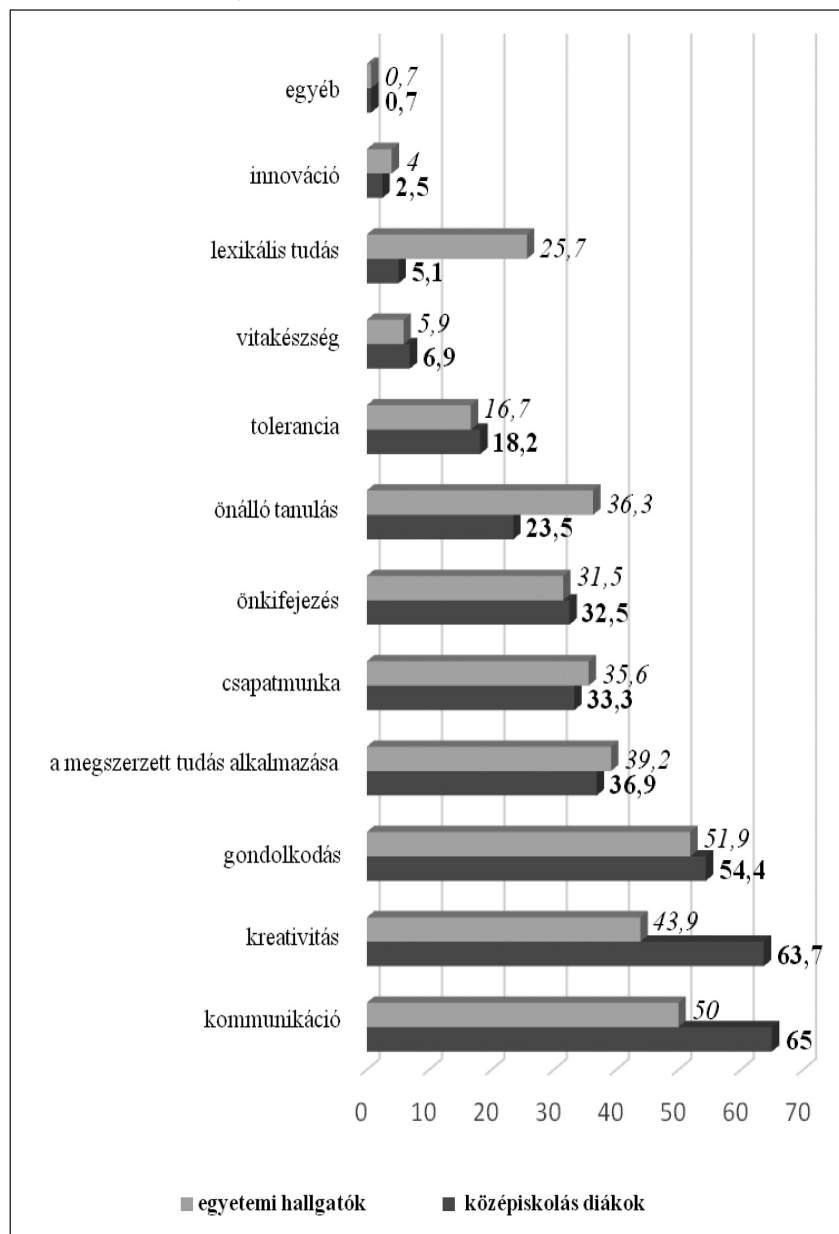
A pedagógushallgatók szerint az egyetemi előadások, illetve az iskolai tanórák légkörét többnyire a kölcsönös tisztelet és a közvetlenség jellemzi. Negatív jellemzőket (mint megfélemlítés, nemtörődomség vagy hüvös elutasítás) csak a válaszadók nagyon kis százaléka jelölt meg. E tekintetben tehát az intézmények megítélése általában véve pozitív.

A képzés tartalmával kapcsolatos véleményeket több kérdés segítségével vizsgáltuk, ezek közül most kettőre térnénk ki: a hallgatók véleménye szerint a képzés során bennük leginkább kifejlődő képességekre és pedagógusi kvalitásokra vonatkozóakra. A hallgatók szerint a képzés során kommunikációs készségük, gondolkodásuk és kreativitásuk fejlődött leginkább. Ezt a három képességet a megkérdezettek legalább fele jelölötte az erre vonatkozó kérdésre adott válaszában. Ezzel szemben legkevésbé az innováció, a vitakészség, lexikális tudás és tolerancia fejlődött a képzés során a hallgatókban, e négy képesség mindegyikét a megkérdezettek kevesebb mint egyötöde jelölte meg.

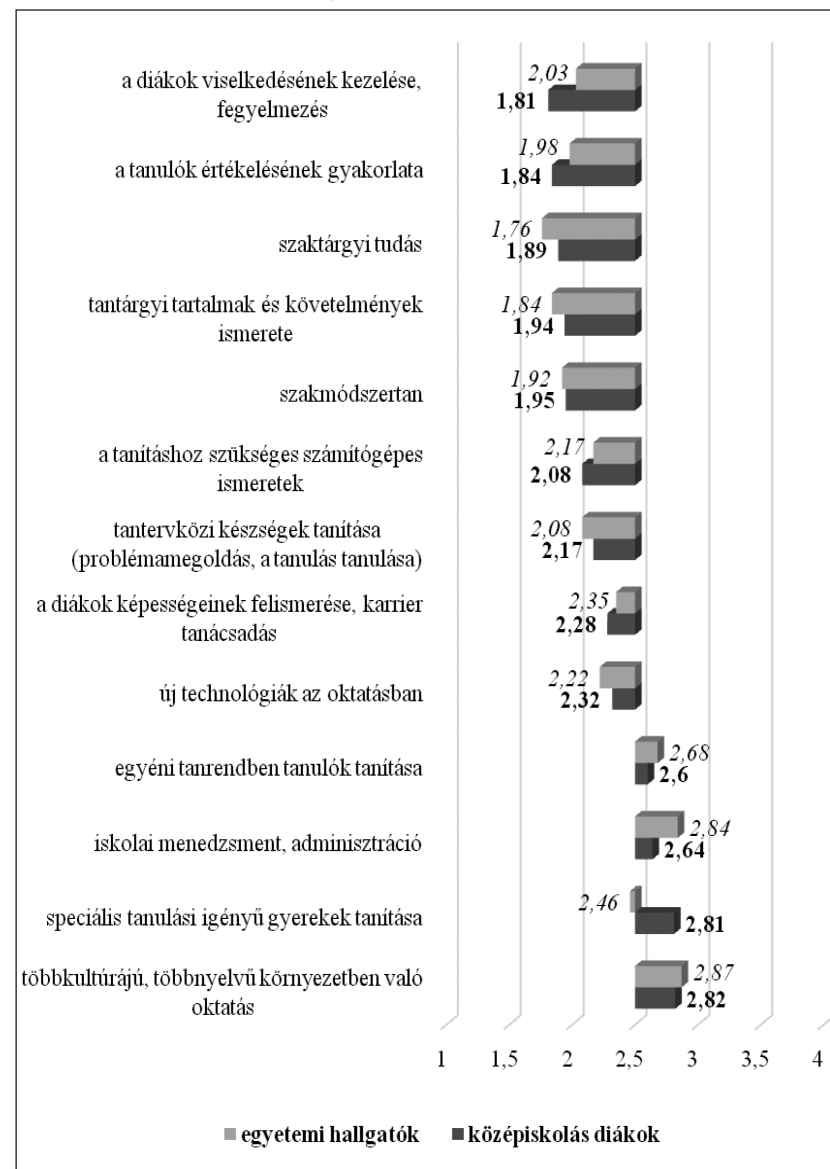
Némiképp árnyalja a képet, hogyha ugyanezt a képzés szintje szerint vizsgáljuk. Jóllehet a három leginkább fejlődő képesség ugyanaz a középiskolás diákok és az egyetemi hallgatók esetében, eltérések vannak a sorrendet és a gyakoriságokat illetően: a középiskolás diákoknál a sorrend kommunikáció, kreativitás és gondolkodás (az első kettőt a diákok közel kétharmada jelölötte), az egyetemi hallgatók esetében pedig gondolkodás, kommunikáció és kreativitás (itt az első kettőt a hallgatók alig fele jelölte meg, a harmadikat pedig kevesebb mint fele). Tehát a kreativitás és kommunikációs képesség fejlődésének megítélésében jelentős (legalább 15 százalékpontos) eltérés van a két csoport tagjai között.

Ami a képzés során leginkább fejlődő pedagógusi kvalitásokat illeti, a hallgatói válaszok alapján azt mondhatjuk, hogy elsősorban a pedagógusi munkához szükséges legalapvetőbb készségek fejlődését segíti elő a képzés, és e tekintetben szintén nincs jelentős eltérés a középiskolás diákok és egyetemi hallgatók válaszai között. A leginkább fejlődő kvalitások tehát a szaktárgyi tudás, a tantárgyi tartalmak és követelmények ismerete, a tanulók értékelésének gyakorlata, a diákok viselkedésének kezelése, valamint a szakmódszertan.

9. ábra. A képzés során leginkább fejlődő képességek – a képzés szintje szerinti bontásban (% , több lehetséges válasz)

10. ábra. A képzés során leginkább fejlődő pedagógusi kvalitások – a képzés szintje szerinti bontásban (átlagok)*

* Négyfokú skálán kapott válaszok, ahol: 1 = teljes mértékben; 2 = inkább igen; 3 = inkább nem; 4 = egyáltalán nem

A számítástechnikai ismeretekre és a különböző technológiai újításoknak az oktatásban való használatára vonatkozó kvalitásokról már kevésbé gondolják a hallgatók, hogy a képzés során fejlődött volna bennük, a legkevésbé azonban a nem szokványos helyzetekben történő oktatásra, valamint az adminisztrációs feladatokra készíti fel őket a képzés. Eszerint a speciális igényű gyerekek tanítása, az egyéni tanrendben történő oktatás, valamint a többkultúrájú, többnyelvű környezetben történő oktatás által igényelt pedagógiai kvalitások fejlődése nem meggyőző. Pedig mind az utóbbi évtized technológiai és társadalmi változásaiból fakadó kihívások (a Z generációhoz tartozó diákok és az X vagy az Y generációhoz tartozó pedagógusok között egyre nagyobb a digitális szakadék¹⁸), mind a romániai magyar oktatás szerkezeti változásaiból fakadó kihívások¹⁹ egyértelműen felvetik a klasszikus pedagógusi kvalitások mellett a speciális helyzetekre való felkészítés szükségességét.

d) Egyéni és szakmai jövőtervek

Az egyéni és szakmai jövőtervek kapcsán azt vizsgáltuk, hogy a pedagógushallgatók mit terveznek közvetlenül a képzés befejezése és a diploma megszerzése után, továbbá a pályán való elhelyezkedésük szándékára is kíváncsiak voltunk.

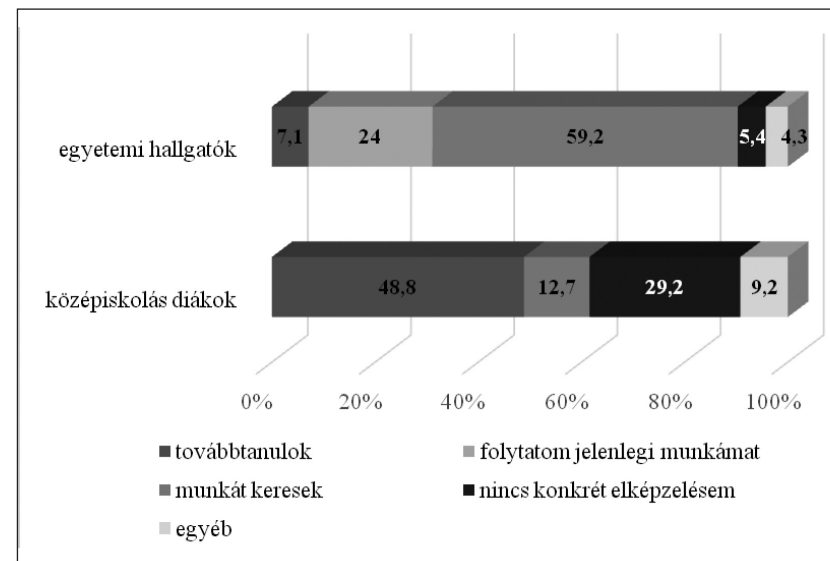
A diplomaszerezés után továbbtanulni szándékozók aránya alacsonynak mondható, még a középiskolás diákok körében sem éri el az 50%-ot. Körükben egyébként magas a bizonytalanok aránya, még a végzős (tizenkettedikes) diákok esetében is közel 25%. Az egyetemi hallgatók sokkal kiforrottabb rövidtávú jövőképpel rendelkeznek, ők elsősorban a munkavégzésre fektetik a hangsúlyt: 59,2%-uk munkát keresne, 24%-uk pedig folytatná jelenlegi munkáját. (Utóbbiak általában a nem tipikus hallgatók, akik között alig van olyan személy, aki továbbtanulna, azaz mesterképzés-

¹⁸ Lásd erre vonatkozóan egy viszonylag friss, kolozsvári diákok által készített felmérés eredményeit: Kovács Zoltán – Marton Margit: Óvodapedagógusok és tanítók szakmai tapasztalatai. *Pedacta*, 2014. 2. 61–69, 67.

¹⁹ A 2014/15-ös tanévben a romániai magyar oktatásban részt vevő elemista diákok 40 %-a vegyes tannyelvű iskolában, tehát többnyelvű környezetben tanul, és ugyanezeknek az elemistáknak a 20 %-a szimultán oktatásban, összevont osztályokban tanul. Ezek két-ségkívül plusz kihívást jelentenek a pedagógusok számára.

ben is részt venne.) A teljes mintára kivetítve a továbbtanulni szándékozók aránya 28%, a munkát keresők vagy munkájukat folytatni szándékozók aránya pedig 49,6%, tehát lényegesen magasabb.

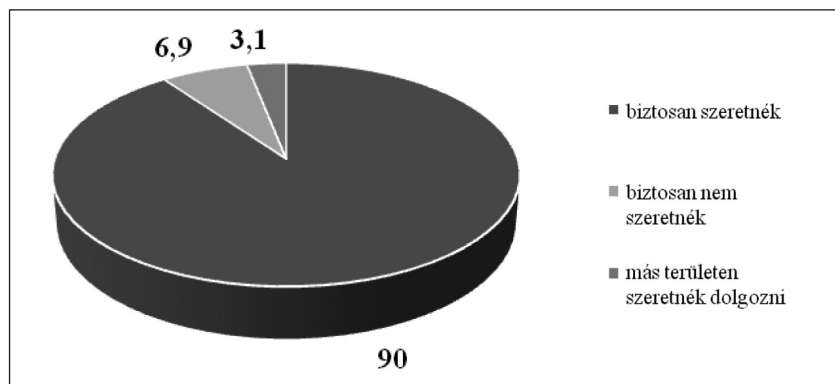
11. ábra. Tervek a diploma megszerzése után, a képzés szintje szerinti bontásban (%)

Arról, hogy a későbbiekben pedagógusként szeretne elhelyezkedni vagy sem, a megkérdezettek mintegy négyötödének vannak biztos elképzelései. A bizonytalanok válaszait kizárva és csak a biztos válaszadókkal számolva, megállapíthatjuk, hogy igen magas, 90% a pedagógusi pályára készülők aránya. (Az egyetemi hallgatók között 98,6%, a középiskolás diákok között 78% ez az arány.)

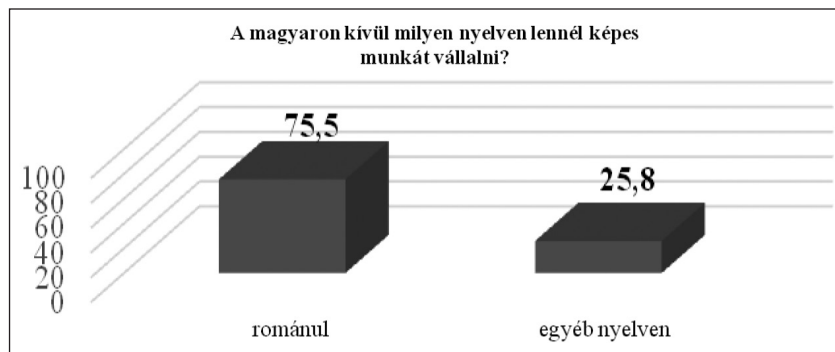
A pedagógusként való elhelyezkedés szándékát kivetítve a diplomaszerezés utáni rövidtávú tervekre, láthatjuk, hogy azok, akik munkát keresnének a diplomázás után, 96,5%-os arányban szeretnének pedagógusként elhelyezkedni. Azok esetében, akik a továbbtanulás mellett döntöttek, alacsonyabb (84,1%) a későbbiekben pedagógusként elhelyezkedni szándékozók aránya, körükben tehát nagyobb a hajlandóság a „szakmaváltásra”.

12. ábra. Pedagógusként való elhelyezkedés szándéka (% , N = 884)

A pedagógushallgatók többsége (75,5% – 869 diák) nemcsak magyarul, hanem románul is képes lenne munkát vállalni. Azok aránya, akik valamely idegen nyelven is vállalnának munkát, ennek mintegy harmada (297 diák). Az idegen nyelvek közül legtöbben az angolt (227 diák), valamint a németet (92 diák) jelölték meg. A válaszadók egy kis része (38 diák) egynél több idegen nyelvet is megjelölt.

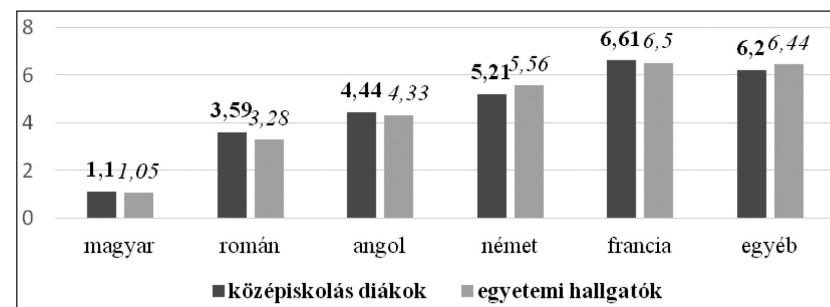
13. ábra. Munkavállalás idegen nyelven (% , N = 1150)

A fenti válaszokat a nyelvismeret szintjével összevetve, akár azt is kijelenthetjük, hogy e téren a hallgatók egy részének igencsak merész terveik vannak: azoknak, akik magukat képesnek tartják a román nyelvű mun-

kavállalásra, 7,6%-a egyáltalán nem beszél románul vagy csak pár szavas szókinccse van, további 33,8%-a pedig kifejezési nehézségekkel beszéli a román nyelvet. Ez pedig a pedagógusi szakmában vélhetően kevés lenne a pályán való boldoguláshoz. Az egyéb idegen nyelvek esetében hasonlóak az eredmények. Érdekes módon a székelyföldi intézményekben tanuló hallgatók körében sem sokkal alacsonyabb azok aránya (74,1%), akik képesnek tartják magukat arra, hogy román nyelven vállaljanak munkát, mint pl. a dél-erdélyi (80%) vagy közép-erdélyi (82,6%) intézmények hallgatói körében. Pedig a székelyföldi hallgatók román nyelvtudása szignifikánsan alacsonyabb, mint a többi régióban élők.

14. ábra. Nyelvismeret szintje – a képzés szintje szerinti bontásban (átlagok)*

* Hétfokú skálán kapott válaszok, ahol: 1 = anyanyelvem; 2 = helyesen beszélek; 3 = jól beszélek, kisebb hibákkal; 4 = beszélek, de vannak kifejezési nehézségeim; 5 = pár szavas szókinccsem van; 6 = értem, de nem beszélek; 7 = nem értem és nem is beszélek

A hallgatók nyelvtudása nem mondható túl jónak, románul átlagos szinten beszélnek, idegennyelv-tudásuk pedig ennél is gyengébb. Az államnyelv ismeretét tekintve mind az erdélyi magyarok átlagos nyelvismeretétől, mind az erdélyi magyar kulturális elit átlagos nyelvismeretétől lemaradnak. Idegennyelv-tudásuk ezzel szemben csak kevéssel gyengébb, mint az elithez tartozóké (mind az angol, mind a német, mind a francia nyelv esetében), az erdélyi átlagnál viszont magasabb²⁰ (a hallgatók nyelvismereti szintjét lásd az 14. ábrán).

²⁰ Az erdélyi magyarok nyelvtudására vonatkozóan lásd az 2007-es és 2010-es Kárpát Panel vizsgálatok eredményeit, a romániai magyar elit nyelvismeretére vonatkozóan

Végezetül, a hallgatók jövőterveinek térbeli dimenzióit vizsgálva azt mondhatjuk, hogy nagyfokú lokálpatriotizmust tükröznek arra vonatkozó válaszaik, hogy hol szeretnének elhelyezkedni tanulmányaik befejezését követően. Egy részük egyetlen országot jelölt meg helyszínként, másik részük több országot, de ettől függetlenül magas azok aránya, akik Romániát vagy Magyarországot adták meg válaszként: csak Romániát jelölte meg a hallgatók 70%-a (745 személy), további 8%-uk (87 fő) pedig egy vagy több másik országgal közösen jelölte meg Romániát. A válaszadók közel négyötöde tehát vagy csak Romániában képzelel el a jövőjét, vagy Romániában is el tudná képzelni. A második leggyakoribb helyszín Magyarország – tehát ha a lokális kötődést igen, a nemzeti-kulturálist már nehezebben sikerül feladni. Kizárólag csak ezt az egy opciót 91-en jelölték meg (8,6%), egy vagy több másik országgal közösen pedig további 80 személy (7,5%). Azok aránya, akik a két említett országot együtt adták meg válaszként, 5,6% (60 személy). Vannak természetesen olyanok is – még hogyha nem is túl nagy számban –, akik nem Romániában és nem is Magyarországon képzelik el a jövőjüket: csak külföldi helyszínt 107 személy, a válaszadók mintegy tizede nevezett meg (néhányan közülük többet is). A legvonzóbb külföldi célhelyszínek Németország, az Egyesült Királyság (vagy annak valamely tagállama) és az Egyesült Államok.

Összegzés

Bár jelen tanulmányunk a 2014/15-ös tanévben tanító- és óvodapedagógus-képzésben részt vevő hallgatók körében végzett vizsgálatunknak csak egy szűk keresztmetszetét adja, úgy gondoljuk, hogy a kutatás alap-

pedig az elitek vonatkozó 2009-2010-es kutatás ide kapcsolódó eredményeit (Márton János – Papp Z. Attila: Párhuzamos világok? Az erdélyi magyar gazdasági és kulturális elit szocio-demográfiai jellemzői. In: Kovács Imre (szerk.): *Elitek a válság korában. Magyarországi elitek, kisebbségi magyar elitek*. Magyar Tudományos Akadémia Politikatudományi Intézet – Magyar Tudományos Akadémia Etnikai-nemzeti Kisebbségkutatási Intézet – Argumentum Kiadó: Budapest, 2011, 463–522, 500–501.

kérdései szerinti legfontosabb válaszokat sikerült bemutatnunk. Hogyha a vizsgált négy alapkérdés mentén próbálnánk tömören, egy-két mondatba sűrítve megrajzolni a leendő romániai magyar tanító és óvodapedagógus profilját, szakmai elkötelezettségét és véleményén keresztül a képzést is jellemezni, a következőket fogalmazhatnánk meg:

- A romániai magyar óvodai és elemi oktatás leendő pedagógusa nő, elsőgenerációs értelmiségi és elsőgenerációs pedagógus, tömbmagyar vidékről (Székelyföld vagy Partium) származik és lakóhelyéhez közeli intézményben szerez diplomát. A felsőfokú képzésben résztvevők nem elhanyagolható része életkorát, előképzettségét és munkaviszonyát tekintve nem tipikus egyetemi hallgató.
- A képzésbe való jelentkezése tudatos szakmai elköteleződést mutat, az intézmény- és szakválasztásban – amely nem tűnik sem véletlenszerűnek, sem kényszerűnek – az intézmény presztízse és saját magyar identitásának megőrzése egyaránt szerepet játszik, sokkal inkább mint anyagi vagy egyéb konjunkturális tényezők.
- Rövid távú tervei inkább a munkaerőpiacra való belépés (bennmaradás) irányába mutatnak, mintsem a továbbképzés irányába, a pedagógusi pálya iránti elkötelezettsége magas, akárcsak lokális és nemzeti-kötődése is. A munkavállalás lehetséges nyelvét illetően túlértékeli magát, legalábbis deklarált nyelvtudása tükrében.
- A képzés alapvetően jó színvonalon, jó hangulatban (kölcsonos tisztelet és közvetlenség által jellemzett légkörben) zajlik, komolyabb tartalmi hiányosságok nélkül, általában jól felszerelt, ugyanakkor nem túl „felhasználóbarát” intézményekben. A képzés elsősorban a pedagógusi szakma által igényelt alapkvalitások kifejlődését biztosítja, a sajátos oktatási helyzetekből és az információs-technológiai fejlődésből adódó kihívásokra már kevésbé vagy szinte egyáltalán nem készíti fel a hallgatókat.

Kutatásunk a pedagógusképzés nagyon sok területére nem tért ki, ezért úgy gondoljuk, hogy a későbbiekben van létjogosultságuk, sőt

szükség van olyan kutatásokra, amelyek segítenek jobban megismerni és megérteni azokat a kihívásokat, amelyekkel a pedagógusszakmánál szembe kell néznie Erdélyben. Ugyanakkor, jelen kutatásunk keretei között maradván, a későbbiek során terveink között szerepel újabb, más szempontok alapján készülő elemzések elkészítése is, amelyek más háttérváltozók és összefüggések mentén próbálnak rávilágítani az erdélyi magyar pedagógusképzés jellemzőire és a pedagógushallgatók preferenciáira, véleményére.

Morvai Tünde

Az új szlovákiai magyar pedagógus generáció

A kutatás módszertana

Szlovákiában magyar nyelven felsőfokú óvodapedagógusi és tanári képesítés megszerzésére két helyszínen van lehetőség. Az egyik helyszín a Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara (a továbbiakban: KFE KEK) Nyitrán, ahol a magyar nyelvű pedagógusképzés több mint ötvenéves múltra tekint vissza. A másik helyszín a 2004-ben alakult Selye János Egyetem Tanárképző Kara (a továbbiakban: SJE TK) Komáromban. Az óvodapedagógus képzés a kilencvenes évek közepéig középfokú pedagógiai intézményekben történt, a kilencvenes évek közepétől kezdődött el felsőfokon is. Magyar nyelven jelenleg Losoncon, a Pedagógiai és Szociális Akadémián, valamint Szencen, a Szenczi Molnár Albert Magyar Tanítási Nyelvű Gimnáziumban és Szakközépiskolában folyik középfokú óvo- és pedagógusképzés. Kutatásunk során a teljeskörű lekerdezésre törekedtünk, mind a négy korábban nevesített szlovákiai magyar óvo- és pedagógusképzéssel foglalkozó intézményt felkerestük, és diákjaikat, illetve hallgatóikat a kérdőív kitöltésére kértük. Összesen 336-an töltötték ki kérdőívünket, ebből 257 egyetemi hallgató és 79 középiskolás diák. Az egyetemeken a levelező tagozatos hallgatókat is megkerestük, középiskolai szinten egyik intézmény sem működtetett levelező tagozatot, azonban a 2015/2016-os tanévtől ezt a hiányt a szenci intézmény pótolni készül.

1. táblázat. A lekerdezés helyszínei és a minta elemszáma

Az intézmény neve	Válaszadók száma
Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara	61
Selye János Egyetem Tanárképző Kara	196
Pedagógiai és Szociális Akadémia	43
Szenczi Molnár Albert Magyar Tanítási Nyelvű Gimnázium és Szakközépiskola	36
Összesen	336